

A 12-ES JÁSZKUN HUSZÁROK EZREDTÖRTÉNETE (1849-1867)

Korábbi tanulmányomban a jászkun huszárok hadi ténykedéseinek történetéből villantottam fel epizódokat a kezdeti időktől egészen az 1848/49-es magyar függetlenségi háborúig.³³ Mostani dolgozatomban 1849-től 1867-ig, az osztrák-magyar kiegyezésig mutatom be a Hármas-kerület nyeregbe szállt 12-es huszárjainak történetét.³⁴ A Habsburg Birodalom szinte mindegyik huszárregimentjében katonáskodtak őseink - erről tanúskodnak a levéltári források - az 1850. december 12-i uralkodói rendelet előírása szerint („... a Jász s Kun Kerületek által a jövőben a cs. k. hadsereghez adandó újonc jutalékok kizárólag a magyar huszárezredekbe soroztassanak, s ezen rendszabálytul csak testi hiány vagy egyéb fontos akadályoknál történjék eltérés.”). Teljesen jászkun hadkiegészítésűnek számított a cs.-kir. 12., 13. és heterogénnek az 1., 8., 9., 10. huszárezredek.

Bevezetesként az 1849-ben, illetve az 1867-ig életbe léptetett szervezeti-egyenruházati és felszerelési változásokkal kívánok foglalkozni.

1849-1851 között érintetlen maradt a huszárezredek szervezete, mindegyik regiment nyolc századdal (négy osztályban, két század alkotott egy osztályt) rendelkezett, a századok előírt létszáma 180 fő volt, de jelentős hányaduk szabadságolt állományban volt, a háború idején funkcionáló tartalék századok ezredenként 300 huszárt jelentettek. Elméletileg 2046 huszár és 1975 hátszló alkotott egy-egy ezredet.³⁵

Az új Lovassági Szabályzat és az 1851. június 27-i rendelet változtatásokat hozott a huszárezredek szervezetében.³⁶ Továbbra is négy osztályból, minden osztályban két századdal, s ezredtörzsből, mellette egy

³³ Babucs Zoltán: Fejezetek a jászkun huszárok történetéből (a kezdetektől 1849-ig), - Jászsági Évkönyv 1994. Jászberény, 1994.

³⁴ Itt fejezem ki köszönetemet lektoromnak, Barcy Zoltán ny. hadseregtörténésznek, Pandula Attila egyetemi adjunktusnak (ELTE BTK Történelem Segédtudományi Tanszék), Cs. Kottra Györgyi zászlótörténész-muzeológusnak (Országos Hadtörténelmi Intézet és Múzeum), Rainer Pál régész-muzeológusnak (Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém) nélkülözhetetlen szakmai tanácsaikért, valamint családomnak.

³⁵ báti Berkó István: A magyar huszárság története. Bp., 1918., 24. o. A továbbiakban: Berkó i. m. I.

³⁶ Berkó i. m. I. 26-27. o., Gustav Amon Ritter von Treuenfest: Geschichte des k.k. 12. Hussaren-Regiments. Wien, 1876., 204. o. A továbbiakban: Treuenfest i. m. 12., Reé László szerk.: A magyar huszár - A magyar lovaskatona 1000 évének története. Bp., 1936., 154. o. A továbbiakban: Reé i. m.

tartalék századdal - épült fel a regiment. Azonban megszüntették az osztályok addigi elnevezését az alábbi módon:

A rendelet		
előtti	utáni	Századok számozása
elnevezések		
alezredesi	1.	1-2.
ezredesi	2.	3-4.
1. őrnagyi	3.	5-6.
2. őrnagyi	4.	7-8.

1852-ben a tartalékos állomány nyilvántartására, s esetleges behívására hozták létre az ún. depot vagy társzázadokat, melyek lényegében a huszárezredek háborúban felállítandó tartalék századainak feleltek meg. Ezek funkcióit is örökölték, így háború idején az ember-ló-felszerelés hiányokat kellett pótolniuk, újoncképzéssel, pótlóvazással kellett foglalkozniuk.³⁷

1852. augusztus 3-án újabb Lovassági Szabályzatban az alábbi módon szabták meg a huszárezredek létszámát: ezredtörzs: 57 fő - 10 ló, század: 227 fő - 200 ló, társzázad: 172 fő - 143 ló.³⁸ 1854-ben a depot századokat felszámolták, helyettük ezredenként egy-egy 53 fős depot osztagot állítottak fel.³⁹ Ekkoriban egy huszárszázad állott egy I. és egy II. osztályú századosból, két fő- és két alhadnagyból, két őrmesterből, négy szakaszvezetőből, nyolc tizedesből, egy trombitásból, 180 lovas és 18 gyalogos huszárból.⁴⁰

A depot osztagokat 1857-ben megszüntették, s a huszárszázadok létszámát harminc-harminc fővel csökkentették.⁴¹

Az 1859-es olasz-osztrák-francia háborúban felállított önkéntes huszár csapattestek századlétszámát 1859. május 25-én emelték fel, a légénységi és az altiszti állomány ekkor az alábbi volt: két őrmester, négy szakaszvezető, nyolc tizedes, egy trombitás, hat tisztiszolga, 150 lovasí-

³⁷ Berkó i. m. I. 27. o., Reé i.m. 154. o. és Treuenfest i.m. 12. 205-206. o. a depot század légénységi állományát 130 lovas és tizenhárom gyalogos huszárban jelöli meg.

³⁸ Reé i.m. 154. o., Treuenfest i.m. 12. 205-206. o. a század légénységi állománya: 180 lovas, tizenöt gyalogos huszár.

³⁹ Reé i.m. 154. o.

⁴⁰ Berkó i.m. I. 27. o.

⁴¹ Treuenfest i.m. 12. 210. o.

tott és 15 lónélküli huszár.⁴² 1859/60-ban az ezredek 4. osztályát megszüntették, s belőlük a két új önkéntes huszárezredet egészítették ki.⁴³

1862-ig az önkéntes huszárezredekben megmaradt a régi 4. osztály, míg a régi huszárezredekben szervezetileg csak hat század, azaz három osztály volt. Az új ezredekben a századlétszám 97 huszár és 87 háttas (A tisztekkel együtt a következő módon: egy fő-, egy alszázados, egy-egy fő- és alhadnagy, két őrmester, négy szakaszvezető, nyolc tizedes, négy járőrvezető (vice-tizedes), egy trombitás, egy kovács, egy szíjgyártó, hat tisztiszolga, 66 lovas és nyolc gyalogos huszár - vagyis nyolc században összesen 815 huszár és 646 ló - hadiállománya 206 huszár és 182 háttasló volt).⁴⁴

1862 után mind a 14 huszárezredben békében egy-egy század állománya 161 fő - 141 ló, háborúban 170 fő - 149 ló volt.⁴⁵ Háború kitörése esetén mindegyik huszárregiment egy-egy százada pótszázadként visszamaradt a hátországban.⁴⁶

A szabadságharc leverése után az átszervezett huszárezredek közel fél évszázada változatlan ruházata az egyszerűsítő modernizálás áldozatául esett. Az 1849. augusztus 1-jén fogantatásra kerülő új Egyenruházati Szabályzat⁴⁷ eltörölte a sűrűn zsinórozott kurta dolmányt és mentét, ezeket a ritka zsinóros atilla és mente (vagy téli atilla) váltotta fel, a csákó külleme is alaposan megváltozott. A zsinóros csizmanadrág, a bőrozott lovaglópantalló (rajthuzli), a fehér körköpeny és a zsinóröv - igaz, négy helyett három gombbal - változatlan maradt.⁴⁸ A 12 ezrednél eleddig használatos főszínek közül csupán a sötétkék és a világoskék maradt meg. A huszárregimentek egyik fele sötét-, a másik fele világoskék mundért kapott, hat ezred fehér, a másik hat sárga gombokkal. Még a laikusnak is feltűnő, hogy három-három ezred teljesen egyforma „monturt” viselt. A csákók színvariálásával kívánták megkülönböztetni az egyes regimenteket három szín alkalmazásával - méghozzá

⁴² vitéz Berkó István: Magyar önkéntes csapatok az 1859. évi háborúban. In.: Hadtörténelmi Közlemények, 1930., 208-209. o. A továbbiakban: Berkó i.m. II.

⁴³ Berkó i.m. I. 28. o., Oscar Teuber - Rudolf Ottenfeld: Die österreichische Armee 1700-1867. I-II. k., Wien, 1895., II. k. 531. o. A továbbiakban: Teuber-Ottenfeld i.m. II. k.

⁴⁴ Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 531. o.

⁴⁵ Berkó i.m. I. 28. o.

⁴⁶ Reé i.m. 155. o.

⁴⁷ Andreas Thürheim: Die Reiter-Regimenter der k.k. österreichischen Armee I-III. k., Wien, 1862., II. k. „Die Hussaren” 318. o., A továbbiakban: Thürheim i.m. II. k.

⁴⁸ Barcy Zoltán: Évszázadok egyenruhái. Bp., 1991., 79-80. o. A továbbiakban: Barcy i. m.

elég abszurd módon - a piros, a fehér és a zöld bevezetésével, s mind ezt 1849-ben(!). A tarsolyokon és a sabrakokon megjelent az FJI (I. Ferenc József) uralkodói névjel.⁴⁹

A legénység atillaposztó tábori sapkája hasonlatos volt a tisztihez, alját fekete-sárga zsinórral díszítették, ebből képeztek a sapka homlokrészén vitézkötést. Derékig érő foszlányzubbony helyett már kétsoros (hat-hat csontgombbal) gyalogsági vászonzubbonyt kaptak, gallérján atillaszínű parolival.⁵⁰

1849-ben a függetlenségi háború idején honosodott meg az osztrák oldalon új rangmegkülönböztető jelzés gyanánt az arany, illetve az ezüst hatágú csillagok használata a galléron. A csákón továbbra is paszomány jelezte az illető altiszt - náluk fekete szegélyű sárga gyapjúpaszománnyal - vagy tiszt - nekik aranszövésű paszomány dukált - rangját.⁵¹

A tiszti egyenruházaton ugyanolyan zsinórdíszek voltak, mint a legénységin, csupán fekete-sárga zsinór helyett feketével átszőtt aranyzsinór díszelgett rajta. A fő- és törzstiszti tarsolyok és sabrakok díszei megmaradtak (1848 előtti formában), csak az uralkodói névjel változott rajtuk. Szolgálati jelvényük díszesebb lett, mint a korábbi. Az új vállszíj piros bársonnyal bélelt arany paszományból készült, középen fekete cérnával áthúzva, rajta az ezüst oroszlánfej és a kétfejű sas által közrefogott kettős lánccal. Az ezüst tölténytáskát arany kétfejű sas díszítette. Szolgálati viseletként változatlan formában maradt meg a sötétszürke tiszti tábori sapka, a középszürke rajthuzli viszont magasabb bőrözést kapott. A huszártisztek fehér köpenye a gyalogtiszti szabást követte, az állógalléron atillaposztó parolival.⁵²

1850. november 27-én látott napvilágot az a rendelkezés, amely a huszárcsákón változtatásokat írt elő. A fekete-sárga nyírott gyapjú csákórózsa helyébe sárgaréz - közepén fekete festésű - csákórózsa került, mögötte lengedezett a fekete lófarokforgó, a sárgaréz gombhurkot és a harminckétszeresen hajtogatott kokárdát sárgarézből készült birodalmi

⁴⁹ Barcy i.m. 79-80. o.

⁵⁰ Barcy i.m. 73. és 80. o., a tábori sapkát lásd még: Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 530. o.

⁵¹ Barcy i.m. 72-73. o. A 48-as honvédseregben tiltották a gallérvonásokat helyettesítő csillagokat. Erre vonatkozóan lásd: Barcy Zoltán - Domonkos Imre: A szabadságharc katonáinak egyenruhái. Bp., 1950., 18. o.

⁵² Barcy i.m. 80. o. Az egyes cikkek pontos leírását és képi megjelenítését lásd: Adjustirung-Vorschrift für die Generale, Stabs - und Ober-Officiere, dann für die Feld-Geistlichkeit, das Militär-Gerichts-Personale die Feldärzte und sonstigen Parteien der kaiserlich-königlichen Armee. Wien, 1855. 26-27. o. A továbbiakban: Adjustirungs-Vorschrift 1855., és Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 528-529. o.

kétféjű sas - mellén a Habsburg-ház genealógiai címerével - ábrájára cserélték fel.⁵³

Öltözeti variánsok 1849-1867.⁵⁴

(a zárójelben szereplő évszámok az adott viseleti cikk megszüntetésének időpontjai)

	ÖLTÖZET	KIEGÉSZÍTŐ
Disz- és társasági öltözet		
Tisztek	csákó /huzatban/ (1863), kucsma 1863/64-től, atilla, mente, csizmanadrág, csizma	fekete kendő, zsinóröv (1865), vállszíjas tiszti tölténytáska, tarsoly (1861), fehér kesztyű, ujjatlan fehér körköpeny
Legénység	csákó /huzatban/ (1863), kucsma 1863/64-től, atilla, mente, csizmanadrág, csizma	fekete kendő, zsinóröv (1865), fehér vállszíjas tölténytáska, fehér karabélyszíj, tarsoly (1861), fehér kesztyű /tizedestől felfelé/, ujjatlan fehér körköpeny
Szolgálati- és menetöltözet		
Tisztek	csákó /huzatban/ (1863), kommod csákó, kucsma 1863/64-től, tiszti tábori sapka, atilla, mente, csizmanadrág, rajthuzli, csizma	fekete kendő, zsinóröv (1865), vállszíjas tiszti tölténytáska, tarsoly (1861), fehér kesztyű, ujjatlan fehér körköpeny
Legénység	csákó /huzatban/ (1863), kucsma 1863/64-től, legénységi tábori sapka, atilla, vázszonebbony, mente csizmanadrág, rajthuzli, csizma	fekete kendő, zsinóröv (1865), fehér vállszíjas tölténytáska, fehér karabélyszíj, tarsoly (1861), fehér kesztyű /tizedestől felfelé/, ujjatlan fehér körköpeny, háromujjas fehér posztó legénységi kesztyű

1861. július 28-án a tarsoly viselését szüntették meg, bár hallgatóságos engedéllyel a törzstisztek 1866-ig hordhatták a magukét.⁵⁵ A 13. és

⁵³ Treuenfest i.m. 12. 203. o.

⁵⁴ Barcy i.m. vonatkozó fejezete az 1850-1867 közötti huszárokról, Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. „Die Huszaren” c. fejezete alapján 527-533. o. A tiszti kommod csákó viselésével kapcsolatban: Barcy Zoltán - Somogyi Győző: A szabadságharc hadserege. Bp., 1986., 49. o., a tiszti viselethez még: Adjustirungs-Vorschrift 1855., 26-27. o. + képmelléletek.

14. huszárezredek által már 1859 ősze óta hordott kakastollas-leffentyűs fekete báránybőr kucsmát (vitézkötése hasonlatos a csákóéhoz) 1863. augusztus 12-én (Ottenfeld szerint 17-én, majd a Verordnungsblatt 1863. december 31-i hatállyal írta elő) rendelet alapján rendszeresítették a 12 huszárezrednél, de zömük csak 1864-ben kapta meg.⁵⁶Példának okáért az 1864-es porosz-osztrák-dán háborúban a Liechtenstein-huszárok még fehér csákót viselve kergették az ellenséget.⁵⁷Sajnálatos módon nem bizonyult célszerű viseletnek ez az új fejfedő, mivel nem sokat védett az időjárás viszontagságaival szemben. 1864. október 26-án jelentéktelen változtatásokat eszközöltek a kucsmán, s 1868-ig változatlan formában maradt meg.⁵⁸

1865-ben eltűnt a huszáruniformis egyik fő díszítő kelléke, a fekete-sárga zsinóröv.⁵⁹

⁵⁵ Barcy i.m. 83. o., Treuenfest i.m. 12. 239. o., Gustav Amon Ritter von Treuenfest: Geschichte des k. und k. Husaren-Regimentes Kaiser Nr. 1. Wien, 1898., 425. o. A továbbiakban: Treuenfest i.m. 1.

⁵⁶ Treuenfest i.m. 12. 241. o., Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 532. o., pl. Gustav Amon Ritter von Treuenfest: Geschichte des k. und k. Husaren Regimentes Nr. 10. Friedrich Wilhelm III. König von Preussen. Zum 150. jährigen Regiments-Jubiläum. Wien, 1892., 374. o. , Treuenfest i.m. 1. 426. o.

⁵⁷ Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 532. o., Barcy Zoltán-Somogyi Győző: Magyar huszárok. Bp., 1987., 75-76. o.-

⁵⁸ Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 796. o.

⁵⁹ Barcy i.m. 83. o.

Ezután a kardkötő szíjat nem az atilla felett, hanem alatta csatolták fel.⁶⁰ Még ebben az évben a 13. és 14. huszárezred tisztjei által használt egyszerűbb tiszti tölténytáska viselését írták elő a többi huszárezregiment tisztjeinek.⁶¹

1866. június 18-án Veronában, a Déli Hadsereg hadseregparancsa értelmében huszárezredeik (az 1., 3., 11. és a 12. ulánusezred) részére kényelmesebb viseletként előírták, hogy atilla helyett a vászonzubbonyt vehetik fel, s panyókára vetve ne a mentét, hanem az atillát hordják.⁶²

Végezetül vegyük szemügyre a korszak huszárjainak fegyverzetének-, felszerelésének és lószerszámjának fejlődését.

Fegyverzet táblázat⁶³

Legénységi szablya	Tiszti szablya	Lovassági pisztolyok	Karabélyok
1845. M. könnyűlovasági	1845. M. lovas-tiszti	1844. M. Augustin 1856. M.	1844. M. Augustin
1850. M. könnyűlovasági	1850. M. lovas-tiszti	1859. M. Lorenz 1860. M. Lorenz pisztoly felerősíthető tussal	1850. M. gyutacsos
1859. M. könnyűlovasági	1861. M. lovas-tiszti	1863. M.	1851. M. csappantyús
1861. M. könnyűlovasági			1854. M.

1850-ben a nagyobb találati pontosságú karabélyok maradtak meg a legénységénél, akik 1850. M. gyutacsos karabélyt kaptak, pisztolyaikat le kellett adniuk. Az altisztek továbbra is egy-egy pisztollyal rendelkeztek, 1852-ben még egy pisztolyt adtak ki nekik, ekkor a legénység egyik felét 1851. M. csappantyús karabélyllyal és pisztollyal, másik felét 1850. M. (ez az 1842. M. gyutacsos-kamrás vadász karabély) karabélyllyal látták el.⁶⁴

Érdekességként megemlíthető, hogy az 1859. M. Lorenz pisztoly 1860-ban felerősíthető tussal lett ellátva, mely karabély jelleget kölcsönzött a lőfegyvernek. A csapatpróbák sikeressége ellenére mégsem rendszeresítették.⁶⁵

⁶⁰ Berkó i.m. I. 29. o.

⁶¹ Barcy i.m. 83. o.

⁶² Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 533. o.

⁶³ Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. kardok: 822-823. o. táblázata alapján, lőfegyverek: 850-853. o. táblázata nyomán.

⁶⁴ Reé i.m. 159. o., Barcy i.m. 84. o., Berkó i.m. I. 26. o. a vadász karabély lovasági adoptálására: Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 846. o.

⁶⁵ Barcy i.m. 84. o., Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 848. o.

Az 1850-es évek elején a huszárok lószerszáma csupán annyiban változott, hogy a sabrakra az új uralkodó névjelét helyezték fel. Az 1850. november 27-i rendelet, mely előírta a csákók megváltoztatását, az első nyeregkápára szíjazott pisztolyokat bevonta, a köpenyzsák és a nyereg pedig kisebb változtatásokat szenvedett el.⁶⁶ Kezdetben a nagykantáron változtattak, majd eltörölték a farmatringot, 1860-ban a sabrakot vonták be, a fekete bárányszőr nyeregbunda nagyobb lett, s elvesztette piros szegélyezését, a tisztek aranyozott fémből sajtolt uralkodói névjelet kaptak nyeregbundájuk két hátsó sarkára.⁶⁷ Ezután nyergeléskor a magyar nyereg alá, a ló hátára négyrét hajtott fehér gyapjú lótakarót tettek.⁶⁸ A huszárok személyi felszerelésüket és lóápolási cikkeiket a nyeregre málházva a köpenyzsákban (a piros posztóból készült henger alakú zsákot három szíjjal erősítették fel a hátsó nyeregkápára, a patkótáska a hevederszíjak mögött kapott helyet) és a nyeregtáskában (az első nyeregkápára helyezve) csomagolták el.⁶⁹

Az 1859-es olasz-osztrák-francia háború és az 1866-os porosz-osztrák-olasz konfliktus a Habsburg Birodalom tévesztését idézte elő, pedig a harctéren a császári-királyi ármádia seregtestjei elsősorban vezetési balfogások, s nem a személyes bátorság hiánya miatt vesztek. Az egyes hadszíntereken a jászkun huszárok is megmutathatták, milyen is az igazi jászkun lovassági virtus.

A legendás Nádor-huszárokat az 1848/49-es magyar függetlenségi háború elvesztése után, „politikai” okokból átszervezték, méghozzá Clattauban.⁷⁰ Itt váltak meg sűrűn zsinórozott búzavirággék színű, fehér gombos, fekete-sárga zsinóros mundéruktól és fekete csákójuktól.

EGYENRUHÁZATI TÁBLA:⁷¹

	Fejfedő	Atil- la/Mente	Nadrág	Gom- bok/ Zsinórzat	Sz őrme

⁶⁶ Treuenfest i.m. 12. 203. o.

⁶⁷ A kantárt és a farmatringot lásd: Barcy i.m. 80-81. o., a sabrakot uo.

⁶⁸ Babucs Zoltán: Jászkun alakulatok az 1848/49-es magyar függetlenségi háborúban. Jászberény, 1995., 20. o. A továbbiakban: Babucs i.m., Barcy Zoltán: Huszárjaink a szabadságharcban. Kézirat é.n., 5-6. o.

⁶⁹ Berkó i.m. I. 29. o. Teuber-Ottenfeld i.m. II. k. 804-805. o.

⁷⁰ 1848/49-es szereplésüket lásd: Babucs i.m. 19-38.o., Berkó i.m. I. 115.o. vázlatos történetük még: James Lucas: Fighting Troops of Austro-Hungarian Army 1868-1914. New York, 1987. 109.o.

⁷¹ Barcy i.m. 80.

1849-1863	fehér csákó	világos-kék	világos-kék	fehér fekete-sárga	fekete
1863-1871	kucsma, fehér leffentyűvel	világos-kék	világos-kék	fehér fekete-sárga	fekete

A Cremonába átvezényelt regiment 1850. szeptember 20-án új ezredtulajdonost kapott gróf Haller Ferenc (hallerkeői) altábornagy személyében, aki 1875-ig töltötte be ezen tisztséget, mivel István nádor 1848-as lemondását követően a nádori méltóság betöltetlen maradt.⁷²

1867-ig, ameddig a Jászkun Kerület adta a 12. huszárezred legénységét, majdnem egy tucat alkalommal változott az ezred állomáshelye: Brescia, Bergamon, Cremona (1850-1852), 1851 Brescia, Verona (1852 júniusától), Padua (1858 október havától: az ezredparancsnokság, az 1. és 2. osztály volt itt, a 3. osztály Ferrarában és Montagnában, a 4. osztály Bolognában), Verona (1859), Padua (1860), Pordenone (1861 szeptemberétől), Austerlitz (1862 júniusától, Itáliából 1 hónap alatt értek oda lóháton). Auspitz (1865. október 1-jétől: az ezredparancsnokság székelte itt, az ezred századonként szétszétva a környéken, 1 szd.: Weikowitz, 2. szd.: Kostel, 3. szd.: Nikolsburg, 4. szd.: Urspitz, 5. szd.: Wenzelsdorf, 6. szd.: Wostitz), Rzeszów (1866. november 18-tól: itt található az ezredparancsnokság és a 3. század, a többiek: 1 szd. Ropczycén, 2. szd. Szendziszowon, a 4. szd. Lancuton, az 5. szd. Glogowon, és a 6. Przeworskón.⁷³

⁷² Berkó i.m. I. 115.o., Treuenfest i.m. 12. 202. o. Ebben az esztendőben rendelték ek a huszárszázadok legénységi állományának felduzzasztását, ekkor a 12. huszárezrednél századonként 180 főre növelték a legénység számát, s a regiment kapott 200 hátsólovat is. Treuenfest i.m. 12. 202. o.

⁷³ Treuenfest i.m. 12. 198-209. o. és 238-243. o. 1856. augusztus 1. és október 10. között Pordenonében koncentráltattak. Az ezredtörzs és egy század Pordenonében, egy század Porciában, az 1. osztály Fontana-Fredában, a 2. St. Quirinában és a 3. Kastel Avianoban szállásolt be. 1857-ben az ezredtörzs és a 4. osztály Veronában, az 1. és a 3. osztály Vincenzában, a 2. Cremonában volt. 1858. június 1-én az ezredtörzs, a 2. és a 4. osztály Lonatoban kvártélyozott be, 15-ig a törzs Guidizoloban volt, majd utána Castiglione delle Stivierébe költözött át. Ide érkezett augusztus közepén az ezred 1. és 3. osztálya. 1865-ben nyári szállásuk: ezredtörzs Auspitz, a századok: 1. Niemeschitz, 2. Kostel, 3. Wisternik, 4. Pohrlitz, 5. Dürnholz, 6. Wostitz.

Csak 1853-ban a Jászkerület 81 legényt adott az ezrednek.⁷⁴ 1857-60 között a cs. kir. 32. (Habsburg-Estei Ferdinánd főherceg) sorgealogezred mellett a cs.-kir. 60. (Gustav Wasa herceg, altábornagy) egri sorgealogezred hadkiegészítési körletéből is vittek újoncokat a 12. huszárezredhez.⁷⁵

1857-ben ünnepelték Bécsben a Katonai Mária Terézia-rend fennállásának 100. évfordulóját. Az ezredet Wilhelm von Dorner alszázados, Kordás Mihály zászlótartó őrmester és Cserta közhuszár képviselte a központi ceremónián.⁷⁶

1858. április 16-án az ezred tisztikara és legénysége temetésre vonult ki. A 12-es huszárok veteránja, Kordás Mihály zászlótartó őrmester volt a becses elhunyt, akinek emléke előtt kívántak tisztelni a Hallerhuszárok. Kordás 1800-tól (!) kezdve megszakítás nélkül szolgált a 12. huszárezredben, s vitézül harcolt a napóleoni háborúban (Ekkor kapott Arany Vitézségi Érmét és Hadseregkeresztet). Kiténtették az orosz Szent György Kereszt IV. osztályával és a Szolgálati Kereszttel is.⁷⁷

1859. február 2-án a paduai egyetemen lázongás tört ki, melyet a császári alakulatok drasztikus módon vertek szét. A 12-esek egy őrzárta (Harnach Károly kadét és 6 huszár) is cirkált ekkor Padua utcáin.⁷⁸

1859-ben Észak-Itáliában küzdött az ezred. 1859. február 28-án megkapták a hadilétszámra emelés parancsát, ugyanekkor a depot-századot is fel kellett állítaniuk. Május első napján léptettek ellenséges

⁷⁴ Palugyai Imre: Jász-Kún kerületek s Külső Szolnok vármegye leírása. Bp., 1992. 82. o.

⁷⁵ A pesti 32. sorgealogezred hadkiegészítési kerületéhez 1781 óta tartozott a Hármaskerület. Major Alphons Freiherrn von Wrede: Geschichte der K. und K. Wehrmacht I-V. k., Wien, 1898-1903. A gyalogsággal foglalkozó I. kötet 345.o. A továbbiakban: Wrede i.m. + a vonatkozó kötet száma.

⁷⁶ Treuenfest i.m. 12. 209.o.

⁷⁷ Treuenfest i.m. 12. 210.o. és Pilch Jenő: Kordás Mihály huszár zászlótartó vitéz tettei. In.: Hadtörténelmi Közlemények, 1914., 301-303.o. Mindkét helyen Kordás kiténtetése között felsorolják az orosz Szent György Rend V. osztályát ami kétszeresen is téves megállapítás, mivel az 1769-ben alapított rendet négy osztályban adományozták, de csak tiszteknek. Így az a legvalószínűbb, hogy a hadastyánt az orosz Szent György Kereszt (altiszti és legénységi állományúak számára létrehozva 1807-ben) IV. osztályával dekorálták.

⁷⁸ Treuenfest i.m. 12. 214.o.

földre, virágcsokrot tűztek csákójukra, s úgy rendbeszedték magukat, mintha csak esküvőre mennének.⁷⁹

1859. május 15-én Garlasgónál a cs.-kir. V. hadtest állományába (Pálffy-dandár) sorolták be a Haller-huszárok 1. és 3. osztályát, a 2. osztály pedig (8 tiszt, 269 huszár, 277 háttas) Hardenberg százados vezénylete alatt báró Urbán altábornagy tartalék-hadosztályához tartozott, Wallon ezredes dandárába. Még aznap reggel a Wallon-dandár 12-es huszárai egy időközben beérkezett fél századukkal történt megerősítés után elhagyták Vogherát, melybe még 12-én érkeztek.⁸⁰ 17-én távirati úton Bolognából utasították a Haller-huszárokat, hogy egyik századukat Modénán és Mantuán át Piacenzába küldjék.⁸¹

Pontecuronénél várakozott erősítésre Bíró József, Dósa István és Faragó Ignác huszár. Éppen belovagoltak a nevezett helységbe, amikor házaikból előmerészkedve megrohanta őket a felbőszült lakosság, ráadásul 10 ellenséges ulánus is rájuk tört. A huszárok keményen helytálltak. Bíró több szúrást kapott, aléltan bukott le a háttasáról, azonban sebesült bajtársai kiragadták, s kiverekedték magukat. Bíró Arany Vitézségi Érmét kapott, a másik két huszár I. osztályú Ezüst Vitézségi Érmét.⁸²

A május 20-i vesztes montebellói csata kapcsán a Vasárnapi Újság a Haller-huszárok ottani vitézségét (Az egész regiment ott volt) írásban és képben egyaránt hangsúlyozta: „E részlet a derék Haller-huszárok (azelőtt Nádor-huszárok) egy csapatának támadása a piemonti lovaság ellen, melyben bár a csata végkimenetele nem vala szerencsés, a bátorságnak s vitézségnek fényes jeleit adták.”⁸³ A cikkíró kiemelte, hogy az ütközetben Genestrellónál egy osztály, Montebello mellett egy „skadron” 12-es huszár állott, s Montebellónál „... Az osztrák lovasság is igen jól forgatta magát.”⁸⁴ A 3. vadászászlóalj gyülekezésekor

⁷⁹ Treuenfest i.m. 12. 217.o. az ezred itáliai szereplésének megemlézése még: Markó Árpád: Magyarország hadtörténete. Bp., 1994., 165.o. A továbbiakban Markó i.m.

⁸⁰ Treuenfest i.m. 12. 217.o., Thürheim i.m. II. k. 318.o.

⁸¹ Treuenfest i.m. 12. 217.o., Thürheim i.m. II. k. 318.o.

⁸² Treuenfest i.m. 12. 218-219.o.

⁸³ Vasárnapi Újság. Pest, 1859.július 10., 28. sz.

⁸⁴ Lásd uo.

Montebellónál a 12. huszárezred 5. századának fele Németh százados kardja alatt egy háromszoros túlerőben lévő ellenséges ulánus csapattal csapott össze, végül visszaszorultak, de 2 ulánust elfogtak és az ellenséges parancsnokot levágták.⁸⁵

A 3. század egyik fele Casatismától Branduzzáig tartotta az összeköttetést Hessen herceg tábornok dandárával, majd a század másik felével Casteggióba húzódtak vissza.⁸⁶

Casteggiónál a Haller-huszárok 6. századánál a heves harcok során August von Wense főhadnagy alól kilőtték lovát. Ő ennek ellenére nyugodt léptekkel bandukolt vissza övéihez. Az ezredtörténet itt különösen említésre méltónak tartja Bubla Mihály tizedes, Burián György, Lusták József, Kiss Sándor és Szentés István huszárok magaviseletét. Az ütközetben a 12-es huszároktól Pétzy százados és 5 huszár sebesült meg, 1 huszár hősi halált halt, 4 lovukat veszítették el, 5 megsérült.⁸⁷ A veronai főparancsnokság 1859. június 2-án montebellói helytállásáért Németh főszázadost a Vaskorona Rend III. osztályával, június 15-én Sibrik főhadnagyot és Párossy századost a hadiékítményes Katonai Érdemkereszttel jutalmazta. Június 14-én a következő huszárok kaptak I. osztályú Ezüst Vitézségi Érmel: Tóth Mihály szakaszvezető, II. osztályú Ezüst Vitézségi Éremmel tüntették ki az alábbi személyeket: Steiner Ferenc őrmester, Orosy Valentin tizedes, Cseh Melchior szakaszvezető, Bán Pál, Cseh Sándor, Csuszda Imre, Habentucs Imre, Kaszab István, Kiss János, Kondy Péter, Kováts Mihály, Kováts Sándor, Lakatos József, Lámi József, Jäger József, Miklós János, Nagy Ferenc, Nagy János, Nánásy Ferenc, Oláh András, Oswald János és Szász János huszárok.⁸⁸

Júniusban, Magenta után a 12. huszárezred 7. százada, mely Piacenzában szállt meg, a hadsereg visszakoázásakor Mantua irányába indult, a 8. század Bolognából 12-én Borgoforte felé szállt nyeregbe, ahol őrzáratszolgálatot láttak el a Pó mindkét partján és az Oglio balpartján.⁸⁹

⁸⁵ Treuenfest i.m. 12. 221.o.

⁸⁶ Treuenfest i.m. 12. 223.o.

⁸⁷ Treuenfest i.m. 12. 223.o.

⁸⁸ Treuenfest i.m. 12. 223.o.

⁸⁹ Treuenfest i.m. 12. 225.o.

Urbán tábornok 1859. június 15-én relatiójában dicsérőleg említette meg a Haller-huszárok vitézségét.⁹⁰

A 2. osztály Milánóból Comóba vagonírozott be. 26-án kapták a hírt, hogy Garibaldi Varese környékén van, ide indultak expedícióra a Haller-huszárok is. Ekkor sebesült meg egy tisztjük: Berzevitz Ferdinánd egy kardvágást kapott.⁹¹ Sorferinónál június 24-én a Haller-huszárok 1., 3. és 4. százada harcolt, veszteségük 6 sebesült huszár és 2 elpusztult ló volt. A 4. század 25-26-án Volta és Valeggio között volt előőrson, majd 28-án a 3. századdal Veronába lovagoltak.⁹²

Június 26-án az ezred 8. századától Kováts András főhadnagyot 8 huszárral Marcaria irányába küldték felderítésre. Útközben az Oglio folyó hídjánál Szabó Mihály és Papp András huszárok 30-40 foglalatokodó ellenséges utászt leptek meg, akik hanyatt-homlok menekültek a két bős magyar elől. Azonban a parton egy francia egység is jelen volt, s rögvést tüzet nyitottak a huszárokra. A két huszár a golyózápor ellenére összenyalábolta az utászok által eldobált felszerelési cikkeket, majd derűs jókedvvel, nevetve lovagoltak el.⁹³

Pár nap múltán, július 4-én újra Kováts főhadnagyot találjuk őrzáraton. Mantua mellett, St. Michael környékén, az Oglio folyó vonalán haladt 20 emberével, majd egy nagyobb ellenséges „avantgarde”-ot csaptak szét. A túlparti Gazznola faluból ellenséges lövöldözés üdvözölte a Haller-huszárokat, akiknek szemet szúrt, hogy a templomtornyon a szárd és a francia zászló lobog. Nosza, a mieinknek sem kellett több. Mihalek András huszár lovával átúsztatta a folyamot, majd egy csónakkal tért vissza. A huszárok az innenső partról karabélyaikkal tűz alatt tartották a folyóparthoz közelebb eső házakat, miközben Papp András és Szabó Mihály közlegények pisztolyukat és kardjukat magukhoz véve, átkeltek a Oglion, s mit sem törődve az őket körülvevő kb. 200 felfegyverzett lakossal, lehozták a zászlókat a toronyból és visszatértek társaikhoz. Mindhárom huszár megkapta a II. osztályú Ezüst Vitézségi Érmét ezen hőstettéért.⁹⁴

⁹⁰ Treuenfest i.m. 12. 228.o.

⁹¹ Treuenfest i.m. 12. 226.o.

⁹² Treuenfest i.m. 12. 230-233.o.

⁹³ Treuenfest i.m. 12. 233.o.

⁹⁴ Treuenfest i.m. 12. 233-234.o.

Ugyanezen a júliusi napon Bánhidya Adolf főhadnagy 2 altiszttel és 14 huszárral a 12-es huszárok 7. századától Rivalta környékén volt előőrsi szolgálaton a Mincio partján. Itt ütköztek bele félszáz afrikai lovasvadászba. Bánhidya gondolkodás nélkül, a „ütni kell, nem számolni” elvet követve rohamot vezényelt embereinek, s az ellenük törtek, a háromszoros túlerővel nem törődve. A francia tiszt Bánhidyra rontott, de Kovács István közhuszár levágta, majd felpattant annak lovára. A helyzet akkor változott, mikor a lovasvadászok 30 fővel gyarapodtak, ekkor Szakács Antal szakaszvezetővel az élen Lengyel József, Sáfrány János és Szabó József huszárok utat vágtak az újonnan érkezetteknek. A heves küzdelemben Lengyel huszár az ellenséges trombitást levágta lováról, azután átugrott az így szerzett háttérre. Bánhidya 6 vágást kapott, Halász János tizedes és 6 huszár megsebesült, 4 lovuk szintén sebet kapott, Szakács szakaszvezető elesett a küzdelemben. A lovasvadászok minden bizonnyal újoncok lehettek, mivel 17 katonát veszítettek, s alacsonyabb szintű kardforgató tudásukat a 12-es huszárok összekaszabolta mentéi és csákói mutatták a legjobban. Bánhidya főhadnagyt és sebesült társait a franciák Bresciába vitték, ahol kórházi ápolást és ellátást kaptak.⁹⁵

Az 1859. évi július 16-i veronai hadseregszabvány kimondta Lengyel József és Ulley Kovács (valószínűleg helyesen: Ülley-Kovács) huszárok Arany Vitézségi Éremmel való kitüntetését, míg Sáfrány János, Szabó Cseh közlegények esetében a „Nagyezüst” Vitézségi Érem, Buray Dávid, Nagy János, Szabary János és Székely János huszárok részére a „Kisezüst” Vitézségi Érem adományozását.⁹⁶ 1859. december 17-én Pétzy százados montebellói, és Bánhidya főhadnagy rivaltái helytállását a Vaskorona Rend III. osztályával honorálták.⁹⁷

A háború lezárását követő időben Veronában maradt az ezred. Itt kapták meg ezredtulajdonosuk, Haller gróf dicsérő sorait, mely Budán 1859. július 15-én kelt.⁹⁸

A háború alatt szervezett „jász-kunok önkéntes huszárezrede”, mely a vereséget követően 1. önkéntes huszárezred néven tagolódott be a

⁹⁵ Treuenfest i.m. 234-235.o., Markó i.m. 167.o.

⁹⁶ Treuenfest i.m. 12. 235.o.

⁹⁷ Treuenfest i.m. 12. 235.o.

⁹⁸ Treuenfest i.m. 12. 237.o.

cs.-kir. hadseregbe, 1860-ban (többek között) a Haller-huszárok felosztásra kerülő 4. osztályából kaptak huszárokat.⁹⁹

1865. december 14-én Auspitzban az ezred káplánját, Kuratszky Mártont és Kedles János századtrombitást az Arany (Kuratszky) és az Ezüst (Kedles) Koronás Érdemkereszttel dekorálták, mivel mindketten több bajtársuk életét mentették meg 1859-ben.¹⁰⁰

1866. Kibört a háború Poroszország és a Habsburg Birodalom között. A Haller-huszárokat a 4. huszárezreddel (ebben az időben az ezred tulajdonosa: Cseh Viktor altábornagy) egy dandárban (parancsnok: gróf Bellegarde ezredes) találjuk Thurn és Taxis herceg vezérőrnagy 2. könnyűlovassági hadosztályában. Az ezred „depot” századát Pétzy századossal az élen 1866. május 6-án Bécsbe küldték.¹⁰¹

Június 23-27. között Rudelsdorf, Olleschau, Gabel, Schaffenberg és Raichenau volt útvonala a 2. könnyűlovassági hadosztálynak. Egy felderítés alkalmával Regius főhadnagyot három huszárral Soketnitz felé küldték ki. Estére a faluba félszázad porosz lovas érkezett, mire a Haller-huszárok őrzárata visszatért ezredéhez.¹⁰²

Nachod környékén, június 28-án Laky alhadnagy és Zichy hadnagy őrzárata ellenséges csapatba botlott. A kizitusa eredményeként egy foglyot ejtettek.¹⁰³ A hadosztály július 1-jén éjjel 1 órakor indult Salbei, Jezbin érintésével Trotinába. Innen lovagolt ki felderítésre Posgay százados 1. százada s két tiszt járőr: Blahudt főhadnagy, négy huszár és július 2-án a reggeli órákban Regius főhadnagy tizenkét huszár kíséretében.¹⁰⁴ Ők állapították meg azt a tényt, hogy Horsitzban nagyobb tömegű ellenség van.

Július 3-án Königrätznél nyolc órán keresztül állta a sarat a hadosztály, a 12-es huszárok ekkor eltűntekben 75 huszárt és 84 lovat vesztek, Márialaky főhadnagy, s még hét huszár, és tizennégy hátszó sebet kapott. Az ütközet során a hadosztály parancsnoka visszavonulót fúvatott a huszároknak. Eközben utasították Marburg ezredet, hogy rohanja

⁹⁹ Berkó i.m. I. 115-116.o.

¹⁰⁰ Treuenfest i.m. 12. 243.o.

¹⁰¹ Treuenfest i.m. 12. 247-248.o.

¹⁰² Treuenfest i.m. 12. 248.o.

¹⁰³ Treuenfest i.m. 12. 248-249.o.

¹⁰⁴ Treuenfest i.m. 12. 249.o.

le 12-eseivel a szembenálló porosz vonalakat. A hidegvérű, vitéz ezredparancsnok maga vezette a lehengető rohamot, mely szétaposta a poroszok első vonalát.¹⁰⁵

A regiment felterjesztette a Hallerek 1. századából Bódi Joachim közhuzárt, a 6. századtól Bolits Móric tizedest és Pethő János huszárt a II. osztályú Ezüst Vitézségi Éremre königgrázi helyteállításukért.¹⁰⁶

Július 3-a után az alig tizenhat esztendő, pelyhesállú Podzimek Eberhard őrmester és két embere - Bálint Miklós és Stankovitz István - azt a parancsot kapta, hogy derítsék fel, merre található a tűzérés számára járható út Chlum környékén. Chlum előtt a három huszárt a szántóföldek irányából gyilkos gyalogsági puskatűz fogadta, azonban három gyalogost levágtak, a többit megfutamították. Mindhárman megsebesültek, annyira súlyosan, hogy csak az őrmester maradt életben, aki végül sikeresen elkalauzolta a tűzéréségi oszlopot.¹⁰⁷ Athanász Sándor szakaszvezető a 12. huszárezred 3. századától elég szerencsétlenül járt, mivel kilőtték alóla hátasát. Így a gyalog maradt altiszt 3 huszárral kijátszotta az ellenséget, erdőn-mezőn át 8 nap alatt tért vissza ezredéhez. Athanászt „Nagyezüst” Vitézségi Éremre terjesztették fel, melyet meg is kapott.¹⁰⁸

Július 4-én az 5. század Huber főszázados vezénylete alatt Kostelitz és Kotzen környékén elővéd szolgálatban volt. Blahudt főhadnagy reggel 6-tól 4 huszárral posztolt az útkereszteződés melletti megfigyelőállásnál. Őket délután 2 órakor váltotta fel Regius főhadnagy 3 huszárral. Miközben a fáradt huszárok etették lovaikat, Holics felől egy kb. fél-századnyi porosz ulánus tűnt fel az úton, s közelítettek a huszárok felé, mivel azt hitték a mieinkről, hogy poroszok. Tévedésük csak 100 lépés távolságból derült ki... Az ulánusok végül tanácsosabbnak látták visszavonulni a magyar huszárok elől.¹⁰⁹

Aznap a Haller-huszárok 2. századából Hetessy György őrmestert és 12 legényét Dörflik falunál az ellenség elvágta övéiktől, ráadásul még a falu hídját is megszállták. A huszárok bravúrosan, nevükhöz méltóan

¹⁰⁵ Treuenfest i.m. 12. 252.o.

¹⁰⁶ Treuenfest i.m. 12. 251.o.

¹⁰⁷ Treuenfest i.m. 12. 253.o..

¹⁰⁸ Treuenfest i.m. 12. 253.o.

¹⁰⁹ Treuenfest i.m. 12. 254.o.

vágták át magukat a falun. Hetessy helytállását II. osztályú Ezüst Vitézségi Éremmel jutalmazták.¹¹⁰

Mikor az ellenség visszafordult, a huszárszázad parancsnoka (nemes) Dragorich Kálmán tizedest 2 huszárral kirendelte megfigyelésre. Dörflik faluban váratlanul egy 6 főnyi ellenséges osztaggal futottak össze. A tizedes nem lepődött meg, tudta, mit kell tennie. Pisztolyát hirtelen kirántva lepuffantotta a porosz szakaszvezetőt, a maradék 5 katonát azután két huszárával futamította meg.¹¹¹

Szintén ebből a századból Nagy Sámuel szakaszvezető 3 huszárával szaladt bele Stupniknál egy 7 porosz huszárból álló őrzőparatba. A mieink hármát levágtak, egyet elfogtak, a többi porosz elfutott.¹¹²

Július 11-én Herberstein gróf főhadnagy Schildberg környékén portyázott huszáraival, Blumenthal porosz generális tábori postáját, mely Glatzba igyekezett, ők fogták el. Fontos dolgok derültek ki az elfogott iratokból, így pld. az, hogy a poroszok főerői Bécs irányába vonulnak fel.¹¹³ Hohenstadt, Altstadt, Grulik és Rothwasser között őrzőparatozott másnap Dániel főhadnagy 15 huszárral. Hochstein mellett egyesültek a 4. huszárezred egyik előőrsével, majd együtt folytatták útjukat Schildberg felé.

A helység házaiba poroszok fészkeltek be magukat, s a beérkező huszárokra sortüzet adtak le. A feldühödött huszárok kiverték a házakból az ellenséget, 3 főt lekaszaboltak, tizenkettőt fogságba ejtettek. Jeedl és Blanda irányába fordultak vissza, majd 13-án visszatértek ezredükhöz.¹¹⁴

Július 15-én a regiment Olmütz környékén menetelt, de ezredesük mocsarasnak ítélte a talajt, melyen lovakkal nem lehetett közlekedni, ráadásul szórványos porosz gyalogsági lövöldözés fogadta őket, ezért Prerau felé irányította Marburg ezredes huszárait.¹¹⁵

¹¹⁰ Treuenfest i.m. 12. 254.o.

¹¹¹ Treuenfest i.m. 12. 254-255.o.

¹¹² Treuenfest i.m. 12. 255.o.

¹¹³ Treuenfest i.m. 12. 255.o.

¹¹⁴ Treuenfest i.m. 12. 255-256.o.

¹¹⁵ Treuenfest i.m. 12. 256.o.

Délután 3 óra körül Rokenitzből Prerauba baktatott az országúton egy ellenséges lovasszakasz, ekkor adta ki a 12. huszárezred parancsnoka az 5. századnak az utasítást: támadják meg az ellent. Huber kapitány századát olyan bravúrral vezette, hogy a hajrázó huszárok szinte legázolták a 2. porosz „landwehr” huszárezred 2 századát, miközben Marburg őbester az 1. és a 3. századot az ellenfél hátába és oldalába irányította, s azokat visszavetették. Időben szinte ugyanekkor a fenti porosz huszárezred egy másik különítménye Prerau elővárosát bevette és a Haller-huszárok vonatoszlopát elfogta. Bék Ferenc főszázados, aki Marburg jobbszárnyát alkotta századával, betört Prerauba és kiszabadította a foglyul ejtett trént és annak legénységét.

A huszárattakban Huber Jákob I. osztályú százados a porosz huszárok ezredesét kiütötte a nyeregből és foglyul ejtette.

A 4. század egyik hadnagya, Roderich von Villa-Seca ekkor nyomult be huszárjaival Przedmostba, s 4 foglyot ejtett.

A küzdelem eredményeként az ellenfél 2 tisztje és 70 huszárja maradt halottan vagy fogságban a harcmezőn, 21 hátasuk szintén a Haller-huszárok birtokába került. A 12-es huszároknál Blahudt főhadnagy kardvágást kapott, Bülow hadnagy megsebesült, 1 huszár súlyosan, 3 könnyebben, 2 ló elesett, 2 megsérült.¹¹⁶ Marburg ezredes jelentésében a következő huszárok hősieles magaviseletét emelte ki: 3. század: Athanász Sándor szakaszvezető, Demeter Imre, Jung János, Nagy Antal, Nyisnyánsky József huszárok, 4. század: Heger Mihály, Bóna Gregor, Patrik István (ők Villa-Seca hadnaggal voltak), 5. század: Hetessy György őrmester, Januska József, Kováts Ignác, Molnár Ignác és Szabó András közhuszárok.¹¹⁷

1866. szeptember 7-én Pettauban tartott parádét a 12. huszárregiment. A hadosztályparancsnok személyesen tüntette ki az alább felsorolt huszárokat: 3. század: Athanász Sándor szakaszvezető I. osztályú Ezüst Vitézségi Érem, 1. század: Szenyeta János szakaszvezető, Bódi Joachim huszár, 4. század: Bóna Gregor, Januska József, Heger Mihály, Kováts Ignác, 6. század: Bolits Móríc tizedes és Pethő János huszár II. osztályú Ezüst Vitézségi Érem.¹¹⁸ Több huszár uralkodói dicséretet érdemelt ki: 3. század: Demeter Imre, Jung János, Nyisnyánsky

¹¹⁶ Treuenfest i.m. 12. 256-257.o.

¹¹⁷ Treuenfest i.m. 12. 257-258.o.

¹¹⁸ Treuenfest i.m. 12. 260-261.o.

József, Nagy Antal huszárok, 5. század: Molnár Ignác, Szabó János közlegények.¹¹⁹

Szeptember végén a huszárok Galíciába indultak, miközben október 6-án és 13-án a 12-es huszárok tisztjei is kitüntetésben részesültek. A Vaskorona Rend III. osztályát kapta hadiékítménnyel Marburg báró ezredes, a hadiékítményes Katonai Érdemkeresztet Huber és Bék kapitányok, Herberstein gróf, Laky és Semsey főhadnagyok és báró Villa-Seca alhadnagy.¹²⁰

Van der Wense alszázados és Dániel főhadnagy legfelsőbb uralkodói dícséretben részesült.¹²¹

1867-ben megváltozott az ezred hadkiegészítési területe, s a 12. huszárezred, mely 1800-tól kezdve a Jászkun Kerület büszkesége volt, végképp elveszett a jászkunok számára.¹²²

Függelék A huszárezred tisztikara 1859-ben¹²³

Ezredparancsnok: Soltyk Román gróf, ezredes

Osztályparancsnokok: Bechtold Emil báró alezredes, Saly László, Smagálsky László Viktor, Sztéhlo Lajos (felső sajói) őrnagyok

I. o. századosok: Csizi Károly, Dömötöry Németh Sándor, Feketey József, Karl Edler von Schobeln, Karl von Hardenberg gróf, Párossy August, Posgay Lajos, Szigethy Pál, Veszelka József

II. o. századosok: Bosits Sándor, Ernst von Schaurcth báró, Grünne Rudolf báró, Horváth-Tholdy Lajos gróf, Huber Jákob, Karl Beck, Pétzy László, Richard Nevill, Sibrik Antal (szarvaskendi), Vay Eugén báró (vajai), Zoltvay József

Főhadnagyok: Anton Giacobazzi gróf, August van der Wense, Bálint János, Cserfalvay Árpád (cserfalvi), Ernst Führer, Ernst van der Wense, Franz Ludwig, Franz Petermayer, Hegerth József, Hunyady

¹¹⁹ Treuenfest i.m. 12. 261.o.

¹²⁰ Treuenfest i.m. 12. 261.o.

¹²¹ Treuenfest i.m. 12. 261.o.

¹²² Berkó i.m. I. 116.o.

¹²³ Treuenfest i.m. 12. 213-214.o.

Pál gróf, Jákfa Viktor (bönczöli), Kamenetz József, Kováts András, Lay Móric, Máriássy Ferenc, Melczer Adalbert (kellemesi), Nozák János, Ráday Gedeon gróf, Sibrik György (szarvaskendi)

I. o. alhadnagyok: Balogh Gedeon, Bánhidly Adolf, Borzsitzky Raimond, Hieronymus Pattelani gróf, Keönczeöl József, Rumbach József, Szerdahelyi András (nyitra-szerdahelyi), Tornallyai Zoltán (tornallyai)

II. o. alhadnagyok: Ágostony Elek (kis-jókai), Barni János gróf, Berzevitzky Ferdinánd (kakas-lomniti), Bornemissza Baltazár (ádámföldi), Hauska Eduárd, Tost Félix, Wimmer Adalbert

Ezredkáplán: Hermon Augustin

Hadbíró: Keresztury Kálmán (mindszenti)

Ezredorvos: Richard Heinrich Dr.

Ezredsegédtiszt: Popa László főhadnagy

Tisztviselő: Franz Wolf

Baromorvos: Beckert Kajetán

Az ezred tisztikara 1866-ban¹²⁴

Ezredparancsnok: Friedrich von Marburg báró, ezredes

Osztályparancsnokok: Raimondi Sándor alezredes, Hugo Cordler von Löwenhaupt őrnagy

I. o. századosok: Bék Ferenc, Grünne Rudolf gróf, Huber Jákob, Pétzy László (a depot parancsnoka), Posgay Lajos, Veszelka József

II. o. századosok: Anton Giacobazzi gróf, August van des Wense, Laskowski Leo lovag, Popa László

Főhadnagyok: Ágostony Elek (kis-jókai), Bánhidly Adolf, Blahudt Jákob, Cserfalvay Árpád (cserfalvi), Ernst Führer (depot), Ferdinand Fechtig von Fechtenberg báró, Franz Ludwig, Friedrich Willich von Pöllnitz, Hergert József (depot), Lay Móric, Szilágyi Gyula

I. o. alhadnagyok: Heinrich O' Donell gróf, Herberstein Lajos gróf, Karl Edler von Regius, Kotolyár György (depot), Laky Károly, Márialaky József

II. o. alhadnagyok: Anton Ludwigsdorff báró, Dániel Adalbert (szamosújvárnémeti), Dunkan Sherman esquire, Josef von Sailer, Lukács László (viszmári), Navy Béla (földeáki, depot)

Ezredkáplán: Kovátszky Márton

Hadbíró: Russ Isidor százados

¹²⁴ Treuenfest i.m. 12. 214-245.o.

Ezredorvos: Richard Heinrich Dr.
 Segédtszt: Ágostony Elek (kis-jókai) főhadnagy
 Számvivősegi tiszt: Karl Bach
 Baromorvos: Franz Pichler

A Haller-huszárok zászlaja

1862-ben adta le a brünni Monturs Comissionak az ezred azt az adig használt 1816. M. lovassági osztályzászlót, melyet a mai napig féltve őriz a Hadtörténeti Múzeum zászlógyűjteménye.¹²⁵ Cs. Kottra Györgyi zászlótörténész jóvoltából személyesen csodálhattam meg ezt a nagyszerű ereklyét. A zászlót és másik három hadijelvényt 1833. szeptember 29-én, parádéval egybekötött ünnepélyen adták át a huszároknak. Több prominens személyiség is képviseltette magát, így például az ezred tulajdonosa, József nádor is. Wagrer tábori püspök szentelte fel a zászlókat. Az öreg, négy darab 1792. M. „estandarte”-t pedig, melyek 1815-ben Párizst is megjárták, a Jászkun Kerület fővárosába, Jászberénybe küldték megőrzésre.¹²⁶

Az 1816. M. szabvány lovassági osztályzászló (lelt. sz.: 0099/zl.) 52 cmx64 cm-es sárga selyem alapanyagú, mindkét oldalán a festett kétféjű sassal, annak feje fölött az osztrák császári koronával. A sas bal karmai között kardot és jogart, jobb karmában országalmát szorít. Mellette a Habsburg-ház genealógiai címere (Habsburg, Ausztria, Lotharingia) látható, alatta az uralkodóház rendjeleivel. Ezek a következők alulról-felfelé haladva: Aranygyapjas Rend, Katonai Mária Terézia-rend, Magyar Királyi Szent István-rend, legfelül balra: Lipót-rend, jobbra: Vaskorona Rend. A zászlólap három szabadon lógó szélét fekete-, sárga-, vörös-, fehér lángnyelvek ékesítik.¹²⁷

Az alezredesi vagy valamelyik őrnagyi osztály tulajdonát képezhette, mivel az ezredesi osztálynak fehér alapszínű selyemzászlója volt, egyik oldalán a császári kiscímer, másik oldalán Magyarhon patrónusának,

¹²⁵ A Hadtörténeti Múzeum zászlógyűjteményének törzslapja a 0099/zl. lelt. sz. zászlóról, Kerekes Zoltán: Az Országos Hadtörténeti Múzeum Zászlógyűjteménye. In.: Az Országos Hadtörténeti Múzeum Értesítője I. Bp., 1971., 95.o. A továbbiakban: Kerekes i.m., Babucs i.m. 35. és 28.o.

¹²⁶ Treuenfest i.m. 12. 162-163.o.

¹²⁷ Leírása: Babucs i.m. 35.o.

Szűz Máriának aransugarakkal ölelt alakjának ábrájával, szélein fekete-, arany-, vörös-, ezüst lángnyelvekkel.¹²⁸

A zászló rúdja szabályos, függőleges lovassági festésű (fekete-sárga-vörös-fehér), 289 cm hosszú, szélein pántolt, csúcsdísze hiányzik. A zászlót három helyen erősítették fel rúdjára, soronként húsz-húsz sárgaréz szegeccsel.

A relikvia Brünnbe kerülésének előzménye az a rendelet volt, amelyet 1862. július 7-én adtak ki, hogy a könnyűlovassági ezredek csak fehér ezredzászlóikat tarthatják meg, a többi hadijelvényt le kell adniuk a legközelebbi Ruházati Bizottmány raktárába.¹²⁹

¹²⁸ Kerekes i.m. 93.o.

¹²⁹ Treuenfest i.m. 12. 239.o.